

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

А.БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ ӨңІРЛІК УНИВЕРСИТЕТІ

ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ ӘКІМДІГІ МӘДЕНИЕТ БАСҚАРМАСЫНЫҢ "ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННИҢ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСТЫҚ
МЕМОРИАЛДЫҚ МҰРАЖАЙЫ" КОММУНАЛДЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК МЕКЕМЕСІ

КОММУНАЛЬНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ "КОСТАНАЙСКИЙ ОБЛАСТНОЙ МЕМОРИАЛЬНЫЙ
МУЗЕЙ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА" УПРАВЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ АКИМАТА КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ИННОВАЦИЯ, БІЛІМ, ТӘЖІРИБЕ-БІЛІМ
БЕРУ ЖОЛЫНЫҢ ВЕКТОРЛАРЫ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ

МАТЕРИАЛДАРЫ

II КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ

«ИННОВАЦИИ, ЗНАНИЯ,
ОПЫТ – ВЕКТОРЫ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТРЕКОВ»

II КНИГА

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Куанышбаев Сеитбек Бекенович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, география ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының мүшесі;

Жарлыгасов Женис Бахытбекович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор;

Скударева Галина Николаевна, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Мәскеу облысындағы МОУ «Мемлекеттік гуманитарлық-технологиялық университеті» ректорының м.а.; Ресей Федерациясының жалпы білім беру ісінің құрметті қызметкері, Ресей;

Бережнова Елена Викторовна, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Мәскеу халықаралық мемлекеттік қатынастар институты, Ресей;

Ибраева Айман Елемановна, «Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы» ММ жетекшісі;

Онищенко Елена Анатольевна, «Педагогикалық шеберлік орталығы» жекеменшік мекемесінің Қостанай қаласындағы филиалының директоры;

Демисенова Шнар Сапаровна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының меңгерушісі;

Утегенова Бибикуль Мазановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика және психология кафедрасының профессоры;

Смаглий Татьяна Ивановна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика және психология кафедрасының қауым.профессоры;

Жетписбаева Айсылу Айратовна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ы.Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

«Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары»: 2023 жылдың 17 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. II Кітап. – Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023. – 1231 б. = «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков»: Материалы международной научно-практической конференции, 17 февраля 2023 года. II Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023. – 1231 с.

ISBN 978-601-356-244-5

Жинаққа «Инновация, білім, тәжірибе-білім беру жолының векторлары» атты Алтынсарин оқулары халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген.

Талқыланатын мәселелердің алуан түрлілігі мен кеңдігі мақала авторларына заманауи білім беруді жаңғырту мен дамытудың, осы үдерісте қазақ ағартушыларының педагогикалық мұрасын пайдаланудың жолдарын, мұғалімдерді даярлаудың тиімді технологиялары мен форматтарын әзірлеу мен енгізу мәселелерін, ақпараттық қоғамдағы білім беру кеңістігінің ерекшеліктерін айқындауға, сондай-ақ педагогтердің инновациялық қызметінің тәжірибесін жинақтауға, педагогикалық үдеріс субъектілерін психологиялық-педагогикалық қолдауға мүмкіндік берді.

Бұл жинақтың материалдары ғалымдарға, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілерге, педагог-психологтарға, магистранттар мен студенттерге қызықты болуы мүмкін.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Инновации, знания, опыт – векторы образовательных треков». Многообразие и широта обсуждаемых проблем позволили авторам статей определить векторы модернизации и развития современного образования, использования в данном процессе педагогического наследия казахских просветителей, вопросов разработки и внедрения эффективных технологий и форматов подготовки учителей, специфики образовательного пространства в информационном обществе, а также обобщения опыта инновационной деятельности педагогов, психолого-педагогической поддержки субъектов педагогического процесса.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-244-5

УДК 37.02
ББК 74.00

СЕКЦИЯ 3

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ПЕДАГОГ ҚЫЗМЕТІНІҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ: ҚИЫНДЫҚТАР, ШЫНДЫҚТАР, ПЕРСПЕКТИВАЛАР

ТРАНСФОРМАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ВЫЗОВЫ, РЕАЛИИ, ПЕРСПЕКТИВЫ

ӘОЖ 371.39

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӘСІПҚОЙЛЫҚТЫ ЖЕТІЛДІРУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Абишев Алмас Эрланович
техн.ғыл.маг., информатика пәні мұғалімі,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай ауданы білім бөлімінің
Н.Наушабаев атындағы мектеп – гимназиясы» КММ
abishev.1991@inbox.ru
Абишева Бопезжан Даулетовна
тарих пәні мұғалімі,
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай ауданы білім бөлімінің
Тобыл қаласының №2 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Тобыл қ., Қазақстан
bopezhan.abisheva@inbox.ru

Аңдатпа

Мақалада қазіргі білім беру кеңістігіндегі педагогтердің кәсібилігін дамыту мәселесі, заманға сай бейіндік оқытуға көшу мен өзгермелі әлеуметтік ортаға бейімделуі турады айтылады. Педагогтердің кәсіби дайындық дағдыларын игеруге бағытталған жұмыс бағыттары ашылды. Интеграциялық білім беру кеңістігіндегі кәсіби мұғалімнің жұмысы айқындалады.

Түйінді сөздер: кәсібилік, интеграция, бейіндік оқыту, кеңістік

Аннотация

В статье представлена проблема развития профессионализма педагогов в современном образовательном пространстве, переход на современное профильное обучение и адаптация к меняющейся социальной среде. Раскрыты направления работы педагогов, направленные на овладение навыками профессиональной подготовки. Определяется работа профессионального учителя в интеграционном образовательном пространстве.

Ключевые слова: профессионализм, интеграция, профильное обучение, пространство

Abstract

The article presents the problem of the development of teachers' professionalism in the modern educational space, the transition to modern specialized training and adaptation to the changing social environment. The directions of teachers' work aimed at mastering the skills of professional training are revealed. The work of a professional teacher in the integration educational space is determined.

Key words: professionalism, integration, specialized training, space

Қазіргі уақытта педагогикалық кәсіпқойлықты түсіну өте кең болып көрінеді. Әдетте, «кәсіби» термині белгілі бір биіктерге жетуге баса назар аудару қажет болған кезде қолданылады. Мұғалімнің кәсібилігін жетілдіруді жеке тұлғаның кәсібилігі мен іс-әрекеттің кәсібилігін дамыту процестерінің өзара байланысы ретінде ашуға болады. Біз кәсіпқойлыққа жету процесі, ең алдымен, адамның ішкі ұмтылысына байланысты, ол өзі қол жеткізуді жоспарлап отырған биіктіктерді анықтап, статикалық білім болып табылмайтын және азды-көпті өзгергіштігі бар өзіне қол жетімді шыңға қарай қозғалыс жобасы мен моделін құрған кезде қалыптасады деген көзқарасты ұстанамыз.

Кәсібилік дегеніміз – адамның санасы мен психикасының белгілі бір жүйелі ұйымы, кез-келген қызмет саласындағы жетістіктердің ең жоғары деңгейі. Педагогикалық кәсібилік ұғымының тұтастығы

мен толықтығы тұжырымдаманың интеграциялану дәрежесін, кәсіби мінез-құлықтың қалыптасуын, нәтижелілігін, сондай-ақ педагогтың біліктілігін, құзыреттілігін, кәсіби мәдениетін анықтайды. Бұл құрылымдық компоненттердің механикалық байланысы туралы емес, олардың өзара енуі туралы, бұл кәсіби шыңдарға жетуде жаңа нәтиже береді. Педагогикалық кәсіпқойлықтың осы компоненттерінің мәнін біз келесідегідей түсінеміз:

- Біліктілік – қызметкерге қойылатын кәсіби қызмет талаптары, олардың сәйкестігі оның білім беру бағасында және басқа да кәсіби қасиеттерінде, біліктілік сипаттамасында көрінеді.
- Құзыреттілік – кәсіби қызмет саласының мәселелерін білікті түрде бағалауға мүмкіндік беретін білім жиынтығын қамтитын мұғалімнің өз іс-әрекетінің субъектісі болу қабілетінің кешенді сипаттамасы.
- Педагогикалық мәдениет – осы әлеуметтік – тарихи дәуірде түсінуге және практикалық қолдануға міндетті, яғни кәсіби-мәдени құндылық болып табылатын және тиісті стандарт ретінде әрекет ететін педагогикалық мұраны иелену.
- Тұжырымдамалық – бұл сенімдерде, дүниетанымда, белгілі бір құбылыстарға көзқарастар жүйесін түсінуде және иеленуде көрінетін педагогикалық сенім.
- Кәсіби мінез-құлықтың қалыптасуы – мұғалімнің шығармашылық белсенділіктен, жеке стильдің, педагогикалық қолжазбаның болуынан көрінетін педагогикалық кәсіпқойлықтың ең жақсы үлгілеріне сәйкестігі.
- Нәтижелілік – оқушылардың олимпиадалардағы, конкурстардағы, жарыстардағы жетістіктері, мектептегі шығармашылық қызметі, емтихан нәтижелері, үлгерім динамикасы, мұғалімнің өз жетістіктері (авторлық бағдарламалар, технологиялар, жарияланымдар) есер ететін педагогикалық жетістіктердің маңызды көрсеткіші. [1, бб.20-35]

Педагогикалық кәсіпқойлық, біздің ойымызша, қоғамның әлеуметтік сұранысына сәйкес келетін белгілі бір білім беру жағдайын көрсететін әртүрлі өзара байланысты компоненттердің сипаттамасы. Оны жетілдіру білім беру кеңістігінің дамуына тікелей байланысты, оның тиімділігі бүгінгі күнге дейін интегративтілікпен анықталады. Қазіргі білім берудегі интегративті процестердің дамуы бейінді оқытуға көшумен байланысты. Бұл өзгерістер оқытудың сапалы жаңа жүйесі, білім беруді ұйымдастырудың жаңа тарихи және логикалық деңгейі, әртүрлі типтегі және түрдегі (жалпы, қосымша, жоғары білім) білім беру мекемелерінің артықшылықтарын, мүмкіндіктері мен ерекшеліктерін біріктіретін арнайы білім беру жүйесі болып табылатын интеграциялық білім беру кеңістігінің қажеттілігі мен біртіндеп қалыптасуы туралы айтуға мүмкіндік береді.

Білім беру кеңістігі өзінің ауқымы бойынша әлемдегі ең үлкен және ең кең кеңістіктердің бірі болып табылады, ол өз орбитасына көптеген адамдарды тартады. Білім беруді интеграциялау үшін, оның дамуының шешуші тенденциясы ретінде, бүгінгі таңда білім беру жүйесінің әртүрлі элементтерінің өзара жақындасуы, өзара тәуелділігі, өзара толықтырылуы, синхрондалуы келісілген білім беру саясаты есебінен артып келе жатқанымен сипатталады.

Жаңа білім беру кеңістігі кәсіби білімнің интеграциясымен, бірлескен күш-жігермен дамыған мамандардың нақты өзара әрекеттесуін талап етеді. Профильдік дайындықты жүзеге асыра отырып, кәсіби педагог сәйкесінше интеграциялық кәсіби сипаттамаларға, білімге, дағдыларға ие болуы керек. Бүгінгі таңда пән мұғалімі ғана емес, сонымен қатар қалыптасқан кәсіби мінез-құлық шеңберінен шығуға ұмтылу қажет – бейін алдындағы және бейіндік элективті курстарды, сабақтан тыс, жобалық қызмет курстарын әзірлеп, жүзеге асыра білу. Оқушыларды үздіксіз білім беру, жоғары оқу орындарында оқыту шындығына бағдарлау қажет. Қазіргі жағдайда білім беру мекемесі үшін мұғалімдердің кәсіби құрамы, олардың құзыреттілігі, табыстылығы, бір жағынан белгілі бір әмбебаптығы мен интегративтілігі, екінші жағынан білімнің кез-келген саласында жоғары тар мамандану мәселесі өте өзекті болып отыр. [1, б.40]

Айта кету керек, қазіргі заманғы кәсіби мұғалім тек білікті мұғалім ғана емес, сонымен қатар, жекелеген мектеп пәндерін оқытуға ерекше колорит пен заманауи ғылыми-практикалық тенденцияларды енгізе отырып, кез-келген басқа салада білікті маман болуы керек. Мұндай мұғалім өзінің негізгі кәсібінде де (заңгер, экономист, тарихшы, математик және т.б.) және педагогикалық салада табысты бола алады. Жаңаны қабылдауға, өскелең ұрпақпен қарым – қатынасқа деген байланыс пен ашықтық-қазіргі білім беру кеңістігіндегі тағы бір маңызды қасиет. Пән ретінде – мұндай мұғалім оқушыларды белгілі бір білім деңгейін таңдауға дайындайды, өз саласының маманы, бейіндік және элективті, сабақтан тыс курстардың оқытушысы ретінде-оқушыларға болашақ кәсіби қызмет саласын таңдауға және анықтауға көмектеседі. Мұндай интегративті деңгейдегі мұғалімдер балалардың әлеуметтік тәжірибесін байытуға ықпал ете алады, бұл білім берудегі қазіргі жағдай үшін өте маңызды.

Интеграциялық білім беру кеңістігіндегі кәсіби мұғалімнің жұмысы үш компоненттің органикалық бірлігін білдіретінін атап өтуге болады: оқушының жеке басының қалыптасу жағдайын педагогикалық меңгеруді жүзеге асыратын мұғалім; білімі көбінесе пәннің қызметінде тікелей аналогы

жоқ бейіндік оқыту мұғалімі; оқушыларды жоғары оқу орнына дайындау тәжірибесі бар мұғалім. [2, б.132]

Интеграциялық білім беру кеңістігі – бұл білім беру формаларының ішкі кеңістігі болып табылатын кеңістік және осы кеңістіктегі мүмкін болатын қозғалыс маршруттарының әртүрлілігі. Онда педагогикалық кәсіпқойлыққа жетудің негізгі факторлары өзін-өзі жүзеге асыру, өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі тәрбиелеу процестері болып табылады. Интеграциялық білім беру кеңістігіне белгілі бір кәсіби педагогты қосудың шарты кәсіпқойлықтың жеткілікті деңгейі (тұжырымдамалық, кәсіби мінез-құлықтың қалыптасуы, нәтижелілік, сондай-ақ біліктілік, құзыреттілік, кәсіби мәдениет) және осы кеңістікке өз бетінше интеграциялану мүмкіндігі болуы мүмкін.

Өзгеріске ұшыраған әлеуметтік жағдайларда кәсіби мұғалім қол жеткізілген идеал ретінде емес, үнемі идеалға қарай жылжитын белсенді жасаушы ретінде қарастырылады. Мұндай ілгерілеу адамның, қоршаған ортаның, ұжымның, жалпы қоғамның мүдделеріне байланысты. Кәсібилік тұрақты көрсеткіш емес, оның динамикасы мұғалімнің жұмысының ерекшелігімен, кәсіби мәдениетті үздіксіз толықтырудың маңыздылығын түсінумен анықталады. Интеграциялық білім беру кеңістігіндегі кәсіби мұғалімнің маңызды жақтарын сипаттайтын түйінді сөз мұғалімнің өз қызметіндегі негізгі бағытын анықтайтын шығармашылық болып табылады деп болжау табиғи нәрсе. Ғылыми және педагогикалық бағыттағы өзара іс-қимыл нәтижесінде кәсіби шығармашылық береді. Кәсіби мұғалім үнемі оқу мен тәрбиенің жаңа, жетілдірілген түрлерін іздейді, бұл оның зерттеу ұстанымымен байланысты, бұл процестер мен іс-әрекеттің нәтижесін түсінуді талдауда көрінеді. [3, б.65]

Бүгінгі күннің шындықтары педагогикалық қызметте шығармашылықтың қажеттілігі оның мазмұны үнемі өзгеріп, дамып, жаңа инновациялық идеяларды енгізуге байланысты екенін көрсетеді, оған бейін алдындағы дайындық пен бейіндік оқытуды енгізу кіреді. Өз қызметіндегі ең үлкен нәтижелерге қажетті білімді, дағдыларды, педагогикалық қабілеттерді, сондай-ақ педагогикалық талантты қалыптастыратын жеке тұлғаның жеке қасиеттерін дамыту арқылы қол жеткізуге болады. Шығармашылық педагогикалық дарындылықты көрсету үшін кәсіби шыныққандық пен біліммен біріктірілген туа біткен қабілеттер қажет, сондықтан педагогикалық талант сирек кездеседі. Педагогикалық талантты өзектендіру және дамыту шешуші түрде әлеуметтік ортаға, өмірмен байланысқа, мұғалімнің дүниетанымына, оның шеберлігіне байланысты. Кәсіпқойлыққа қол жеткізу бір реттік әрекет емес, бүкіл педагогикалық өмірге жалғасатын күрделі процесс екені белгілі болады.

Қазіргі білім беру үрдістері, интеграциялық білім беру кеңістігін құруға ұмтылу, оған жалпыадамзаттық құндылықтарды енгізу мұғалімнің кәсібилігін жетілдіруге әртүрлі көзқарастардың болуына мүмкіндік берді. Олардың ішінде мұғалімнің шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруға және дамытуға, стандартты емес педагогикалық міндеттердің өзіндік шешімдеріне, кәсіби зерттеу ойлауын дамытуға ықпал ететін жоғарыда аталған шығармашылық тәсілді атап өтуге болады. Кәсіпқойлықты жетілдіруге құндылық бағдарларының, жеке мағыналардың жеке маңызды жүйесіне көмектесетін аксиологиялық тәсілдің мүмкіндіктерін тарту әсер етеді. Көптеген ғылымдардың білімін синтездеу, білім берудегі әртүрлі тәсілдердің негізгі элементтерін қолдану арқылы, мұғалімнің кәсібилігін жетілдіру туралы нақты түсінік акмеологиялық тәсіл береді. Бұл тәсіл тек әдіс қана емес, сонымен қатар білім беру практикасына жаңа интегративті білімді енгізу үшін жағдай жасайды. Акмеологиялық тәсіл-ғылым мен практикадағы әдіснамалық бағыт, ол белгілі бір адамға қол жетімді жоғары жетістіктерді белгілеудің принциптері мен заңдылықтары жүйесін қамтиды. Бұл тәсіл дипломнан кейінгі педагогикалық білім беру жүйесін дамыту үшін аттестаттауды, педагогикалық конкурстарды, кадрлық жұмысты дайындау және өткізу кезінде, оқу-зерттеу қызметін ұйымдастыру кезінде қолданылады. Айта кету керек, педагогикалық кәсіпқойлық табиғаты бойынша көп қырлы және «дұрыс» немесе «бұрыс» деген біржақты жауаптарды және оны кез-келген тәсіл тұрғысынан қарастыруды қамтымайды.[4, б.98]

Мұғалімнің кәсіби қызметі көп қырлы. Педагогикалық мамандық үшін қажет деп саналатын жекелеген қасиеттер бойынша жоғары көрсеткіштер жалпы табысқа жете алмауы мүмкін. Мамандық үшін бірдей қажетті қасиеттерге ие мұғалімдер жұмыста әртүрлі нәтиже береді. Кәсіби мұғалімнің қасиеттері негізгі дайындық пен мәдениетті, жалпы ой-өрісті кеңейтуді, сондай-ақ жеке әлеуетті іске асыруды, дамытуды және байытуды қамтуы керек. Табыстылық немесе сәтсіздік тек кәсіби маңызды қасиеттердің қалыптасуымен ғана емес, сонымен қатар білім берудегі қазіргі жағдайға, бейіндік оқытуға көшу кезінде қалыптасып жатқан интеграциялық білім беру кеңістігіндегі рөліне, ондағы қанағаттану және өзін-өзі жүзеге асыру дәрежесімен байланысты.

Педагогикалық кәсіпқойлықты жетілдіру тенденцияларының екінші жағынан қарастырайық. Педагогикалық кәсіпқойлық-бұл кәсіби мотивация негізінде және сыртқы факторлардың (әлеуметтік-экономикалық жағдайлар, білім беру, қоршаған орта, кәсіби топтар және т.б.) әсерінен қызмет субъектісінің жеке күш-жігері арқылы дамиды және кәсіби құбылыс. Мұғалімнің жеке және кәсіби дамуы өзара байланысты, ал жеке даму кәсіби дамуды анықтайды, сондықтан педагогика мен психологияда жеке және кәсіби дамуды біртұтас тұтастық ретінде анықтау сирек емес (В.А.Сластенин,

Е.А.Климов, Е.Н.Шиянов, А.А.Деркач, Л.В.Темнова және т. б.) Кәсіби маманның педагогикалық іс-әрекетінің өзгеруінің сындарлы сипаты оның шынайы дамуын білдіреді, ол күрделі жағдайлармен, қайшылықтармен және дағдарыстармен бірге жүруі мүмкін. Психологиялық-педагогикалық дереккөздердің көпшілігінде «педагогикалық кәсіпқойлықты дамыту», «мұғалімнің кәсіби дамуы», «мұғалімнің кәсіби-тұлғалық дамуы» ұғымдары синонимдік қатарда қолданылады және көбінесе бірдей процесті білдіреді. Мұғалімнің кәсіби дамуын немесе оның кәсібилікке жету процесін талдаудың негізі, әдетте, жеке тұлғаны сәтті әлеуметтендірудің жалпы идеяларына негізделген. Мұндай әлеуметтенудің тұжырымдамалық схемаларының бірі А.В.Петровский ұсынған – адамның әлеуметтік даму моделі.

Бұл модель адам тәжірибенің жаңа түрлерін, соның ішінде әлеуметтік-кәсіби түрлерін игерген сайын жүзеге асырылады. А.В.Петровский адамның жеке дамуы мен әлеуметтік жетістіктеріне қол жеткізу үшін маңызды болып табылатын бейімделу, даралау және интеграция кезеңдерін анықтады. Бейімделу кезеңінде болашақ маман әсер ету объектісі ретінде әрекет етеді, өзгеретін жағдайларға бейімделеді және оған тәуелсіз іс-әрекетте қажет болатын барлық жаңа нәрселерді игереді. Даралау сатысында оның позициясы басқаша болады, ол қазірдің өзінде оған өзгерістер енгізетін, өз үлесін қосатын, өз тәжірибесі, көзқарасы, мүдделері және т. б. негізінде қызметті жетілдіретін қызмет субъектісі ретінде әрекет етеді. Интеграция сатысында адам бір уақытта субъект пен объектінің позициясында әрекет етеді, бір жағынан қызметтің дамуына өзінің жеке үлесін қосуды жалғастырады; екінші жағынан, басқалардың тәжірибесін және кәсіби қызметтің бұрыннан бар модельдерін қабылдау және ескеру. [5, б.75]

Қазіргі уақытта ең танымал кезеңдерде кәсіби даму кезеңдерін бөлудің критерийлік негіздері келесідей болды. Кәсіпқойлықтың белгілі бір деңгейіне жету (А.К.Маркова). Кәсіптегі жеке тұлғаны бекіту, кәсіби әлеуметтік рөлді игеру және интериоризациялау, жеке тұлғаның мамандыққа қатынасы және орындалатын қызмет деңгейі (Е.А.Климов). Әлеуметтік жағдай және жетекші қызметті жүзеге асыру деңгейі (Э.Ф.Зеер). Ең бөлшектік кезеңдеуді А.К.Маркова жасады, ол кәсіпқойлықтың қалыптасуының бес деңгейі мен тоғыз кезеңін негіздеді. Кәсібиліктің кейбір деңгейлеріне жету бірнеше кезеңнен өтуді қамтиды.

Бірінші деңгей – кәсіппен алғашқы танысу кезеңін қамтитын кәсіпке дейінгі деңгей.

Екінші деңгей – үш кезеңнен тұратын кәсіпқойлық: мамандыққа бейімделу, кәсіпте өзін-өзі актуализациялау, кәсіпті шеберлік түрінде еркін меңгеру.

Үшінші деңгей – супер кәсіпқойлық, оның ішінде үш кезең: шығармашылық түрінде кәсіпті еркін меңгеру, бірқатар байланысты кәсіптерді игеру, өзін тұлға ретінде шығармашылық жобалау.

Төртінші деңгей – кәсіпқойлық емес, жеке тұлғаның деформациясы аясында кәсіби бұрмаланған нормалар бойынша жұмысты орындау.

Бесінші деңгей – кәсіпқойлықтан кейінгі, кәсіби қызметтің аяқталуы. [6, б.115]

Бұл кезеңдеудің өзіндік ерекшелігі – автор позитивті және деструктивті дамудың бірыңғай моделін жасайды, бұл өте сирек кездеседі. Бұл тәсіл кәсіби қызметтің жетістіктерін де, құлдырауын да көздейтін жеке тұлғаның кәсіби дамуының гетерохронды моделін қамтиды. Көптеген психологтар мен тәрбиешілер өмірлік процестегі жеке және кәсіби өзгерістердің жолдарын талдай отырып, сындарлы және деструктивті (деформациялық) дамудың әртүрлі модельдерін ұсынады.

Кәсіби қызмет тәжірибесі бар жетілген мұғалім өз саласында әртүрлі құзыреттерге, терең білімге, дағдыларға, құзыреттерге және шығармашылық қызмет тәжірибесіне ие, ең алдымен кәсіби ресурстардың бірегей көзі ретінде өзіне сүйенеді. Қиын жағдайда ол тіпті жоғары кәсіби әріптестерінен көмек сұрамайды. Өзіне сеніп, ол өзінің пайымдауларын, шешімдерін, тұжырымдарын кәсіби жағдайда ең оңтайлы деп санайды. Бұл өзіне деген сенімділіктен емес, ішкі процесстен – өзіне, іс-әрекетіне және пайымдауына жауапкершіліктен туындайды. Жетілген мұғалім – бұл абсолютті интерн, ол басқа адамдардың өздері туралы пікіріне тәуелді емес. Ол конформист емес және өзін дұрыс деп санаса, топтың қоғамдық пікіріне қарсы шығуы мүмкін. [7, б.99]

Мұғалімнің жеке басының кәсіби даму мәселелері бойынша әртүрлі зерттеулердің болуына қарамастан, бірқатар мәселелер зерттелмеген күйінде қалып отыр, өйткені кәсіби дамудың негізгі кезеңдері мен бір кезеңнен екінші кезеңге өтуді анықтайтын механизмдер зерттелмеген; әрбір жаңа кезеңде дамуды анықтайтын мазмұн мен қозғаушы күштер зерттелмеген; процесте кәсіби маман кездесетін қиындықтар анықталмаған дамудың әр кезеңінде өз қызметін жүзеге асыру. Мұғалімнің қалыптасуы үшін түбегейлі маңызды факторлар: кәсіби дайындық және оның ерекшеліктері; педагогикалық қызмет өтілі; кәсіптік бейімделуді талап ететін білім беру мекемесіндегі жұмыс ерекшеліктері және, сайып келгенде, кәсіби даму жолын анықтайтын өз өмірі контекстіндегі тұлғаның дамуының жалпы процесі. Қазіргі жағдайда педагогикалық қызметтің оны ресімдеу және стандарттау процестерімен байланысты нормативтік-құқықтық аспектісі өзектендірілді. Сонымен қатар, бүгінде мұғалім білім беру жүйелерін реформалау мен жаңғыртудың үнемі өзгеріп отыратын жағдайында

жұмыс істеуге мәжбүр. Осы факторлардың барлығы мұғалімнің кәсіби қалыптасуының процессуалдық динамикасына әсер етеді және кезеңдердің өзгеруін ескере отырып, оны зерттеуге мүмкіндік береді.

Сонымен, қазіргі әлемнің тенденциялары мен сын-тегеуріндеріне жауап беретін білім беруді құру педагогикалық қызметтің тиісті құндылықтары мен мағыналарын игерген мұғалімдерсіз мүмкін емес. Ең маңыздысы – баланың құндылығын, бірегейлігін, позитивтілігін және оның дамуының шексіздігін түсіну, педагогикалық іс-әрекеттің терең мағынасын жеке тұлғаны құру, өзін-өзі тануды қолдау, өзін-өзі анықтау және оқушының өзін-өзі дамытуы ретінде түсіну. Бұл көзқарастар мұғалімнің белсенділігінің сипатына да әсер етеді, оның басым әрекеттері: кеңес беру, қолдау көрсету, ойлау және оқушымен бірге құру, үйрену, көмек көрсету және қабылдау, тарту және ынталандыру. Мұндай педагогикалық іс-әрекеттің жалпы принциптері бар, бірақ әр мұғалім өзінің тәжірибесіне, икемді оқыту жүйесіне сүйене отырып, өзіндік ерекше нәрсені жасайды және дамытады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Құдайқұлов С.М., Құдайқұлов М.Ә. Творчестволық және бәсекелестік қабілеттілік. Алматы, «Школа XXI века», 2006. -82 б.
2. Берикханова А.Е. Педагогикалық мамандыққа кіріспе. Оқу құралы. – Алматы, 2009.-240 б.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. Книга для учителя. – М.: Просвещение, 2010г.
4. Шнибекова Э.А., Урунбасарова Э. Педагогическая этика. Алматы. 2008г.
5. Кертәева Г.М. Педагогикалық деонтология ғылым ретінде/педагогика мен білім берудің тұжырымдамалық аппараты. Екатеринбург «SV-96», 2010. 111-129 б.
6. Климов, Е.А. Психология профессионала. Избранные психологические труды. / Е.А.Климов.- М., 2003.
7. Рогов Е. И. Личность учителя: теория и практика. Ростов-на-Дону. 1996.

ӘОЖ 37

ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ГРАФИКАЛЫҚ ОРГАНАЙЗЕРЛЕРДІ ПАЙДАЛАНУ ТИІМДІЛІГІ

Абуталипова Асемгуль Багитбаевна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
03_abutalib_03@mail.ru

Нұрғожина Айтолқын Саматқызы
тарих және құқық негіздері пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Рудный қаласы білім бөлімінің Б.Майлин атындағы
№7 мектеп-гимназиясы» КММ
Рудный қ., Қазақстан
nurgojina94@mail.ru

Аңдатпа

Өзектілігі және мақсаты: қазіргі таңда оқушылардың кітап оқу сауаттылығы, жалпы оқылым дағдысы нашарлап кеткендіктен, білім беру стандарттарын орындау үшін әр педагогке іздену қажеттілігі туындауда, яғни, білім беру үрдісіндегі қиындыққа әр педагог үшін үлкен трансформация қажет. Оқушылардың өзгеруіне жағдай жасай алмаса, әр педагог өзі әрбір оқушы мүмкіндігіне орай өзгеруі қажет. Бұл баяндама мақсаты – тарих, әдебиет сабақтарын жеңіл түрде ұғындыру үшін сабақта қолданылатын графикалық органайзерлердің тиімділігін көрсету.

Түйінді сөздер: қиындық, оқу сауаттылығы, дағды, органайзерлер.

Аннотация

Актуальность и цель: в настоящее время из-за ухудшения читательской грамотности учащихся, навыков чтения в целом, возникает потребность в поиске каждого педагога для выполнения образовательных стандартов, т. е. в трудностях образовательного процесса для каждого педагога необходима большая трансформация. Каждый педагог сам должен меняться в зависимости от возможностей каждого ученика, если он не может создать условия для перемен учащихся. Цель данного доклада-показать эффективность используемых на уроке графических органайзеров для легкого осмысления предмета истории и литературы.

Ключевые слова: трудности, грамотность чтения, навыки, органайзеры.